

+

دیباجه

دو قرن سکوت نوشته عبدالحسین زرین کوب برای نخستین بار در سال ۱۳۳۰ خورشیدی در تهران انتشار یافت. بازنگری‌ها و اصلاحات نگارنده، انتشار چاپ دوم آن را شش سال به تعویق انداخت و سرانجام چاپ دوم آن در سال ۱۳۳۶ خورشیدی روانه بازار شد. این ویراست، آخرین ویراست کتاب باقی ماند و زرین کوب تا پایان عمر تغییری در آن اعمال نکرد. نظریه عدول زرین کوب از برخی نظرات و دیدگاه‌های خود در چاپ نخست، برای نگارش یادداشت حاضر از آن چاپ استفاده نشده است. به هر ترتیب، با اطمینان می‌توان دو قرن سکوت را مشهورترین و پرچنگال‌ترین کتاب در حوزه تاریخ ایران در یک سده اخیر دانست که علیرغم سپری شدن بیش از هفت دهه از انتشار آن، کماکان شهرت و جایگاه خود را نزد متخصصان و علاقه‌مندان تاریخ حفظ کرده است.

موضوع این کتاب شرح حوادث سیاسی و اجتماعی ایران، از سقوط سلسله ساسانی تا امارت یافتن خاندان طاهری در خراسان است. زرین کوب علت انتخاب این نام را برای کتاب، خاموشی گزیدن زبان فارسی در دو سده نخستین اسلامی ذکر کرده است. نظر به جایگاه و اهمیت دو قرن سکوت در

محافل روشنفکری، مذهبی و دانشگاهی از آغاز انتشار تا کنون، این کتاب و نویسنده آن، ستایش‌ها و چالش‌ها و انتقادهای فراوان و متنوعی به خود دیده‌اند. باین همه، تاکنون روش تاریخ‌نگاری نویسنده در این کتاب مورد توجه اهل تحقیق قرار نگرفته است؛ از این رو، پژوهش حاضر در نظر دارد روش تاریخ‌نگاری زرین کوب در کتاب دو قرن سکوت را بررسی انتقادی کند.

+

اصل ارجاع و مستندسازی مطالب

نظریه در دسترس نبودن و قابل مشاهده نبودن موضوع‌های تاریخی، بر محقق تاریخ فرض است که مطالب خود را با رعایت اصل ارجاع و با استناد به متون و شواهد تاریخی بنگارد و ارجاعات خود را ذکر کند. باین حال، بررسی کتاب دو قرن سکوت نشان می‌دهد علیرغم اتکای این کتاب به منابع کتابخانه‌ای، بخش‌های شایان توجهی از کتاب بدون ارجاع به منابع تاریخی نگاشته شده و در موارد متعددی ارجاعات اخبار ذکر نشده است. برای مثال، نویسنده برای نگارش قسمت «بنی لخم» (ص ۱۳۰-۹)، در فصل اول؛ «فتح مدائن» (ص ۵۶-۵۵)، «آخرین نبرد» (ص ۶۴-۶۶) و «فتح نهاوند» (ص ۶۶-۶۷) در فصل دوم؛ «آغاز یک فاجعه» (ص ۷۰-۷۴)